

Kulturresevat i
Västerbottens län

 AATOKLIMPOE
ATOKLIMPEN

– en samisk kulturmiljö

Heligt fjäll

Atoklimpen ligger i ett fjällområde där samer bott under flera tusen år. Vapstens sameby *Vaapsten Sijte* har brukat Södra Storfjällsmassivet, som ligger nära norska gränsen, för renkötsel, jakt och fiske under lång tid. I omgivningarna kring den mäktiga fjälltoppen (Atoklinten på fjällkartan, 1006 meter över havet) vimlar det av spår och lämningar från det nomadiska samhället – såsom visteplatser med härdar, bengömmor, rösningar, rester av renhagar och renvallar. Tillsammans med ännu äldre, forntida spår, och dagens moderna renhagar och renvaktarstugor ger de en fascinerande bild av människors nyttjande av området. En del av de gamla spåren och lämningarna bjuder dock på utmaningar – de är nämligen inte alltid så lätta att se...

Atoklimpen har också en andlig dimension. Här har minnen, myter, religion och traditioner utvecklats i samspel med naturen. 'Ato' betyder enligt tradition 'den där'. Fjället är alltså så heligt att det inte ens nämns vid namn. Eller är det kanske så att det inte behöver något namn? Många samer vet ändå vad som menas.

Atoklimpen omtalas som *Aejlies vaerie*, ett "gudaberg", vilket inte förefaller så märkligt med tanke på dess karaktäristiska utseende. Förr bad och offrade man sannolikt till själva toppen, som också kunde tillropas vid fara eller olycka. I samernas förkristna religion fanns flera gudar, men än viktigare var andra typer av andeväsen, till exempel olika platsers råddare/härskare *vearelden ålmaj*, som skyddade djur, växter och landområden.

Avbildningar från ceremonitrumma från Vapsten, som nu finns på British Museum i London.

Länk mellan årtusenden

Om Atoklimpen kan man säga att människors förhållande till renen gett upphov till tre typer av landskap: ett andligt/menligt landskap, nomadsamhällets landskap och det moderna renskötarsamhällets landskap.

Bovtse, det vill säga renen, är länk mellan årtusendena – tidigast som vildren, därefter som tamren. Renen har framför allt gett mjölk, ost, kött, päls, skinn, kläder och slöjden. Dessutom har den använts som dragdjur, packdjur och som lockdjur vid jakt. Renens viktigaste föda är lavar, som den lätt kan smälta och tillgodogöra sig. Sommardiet utökas den magra dieten med gräs, örter, löv och svampar.

I Vapsten sameby har renarna sitt sommarbetesland på högfjällen ovan trädgränsen. Det innebär långa flyttningar för såväl renar som renskötare – mellan vinterbete vid kusten och sommarbete i fjällen. Idag kommer modern teknik till användning i det vidsträckta arbetet. Ett tiotal företag bedriver renskötsel, med maximalt 6 500 renar inom samebyns gränser. Södra Storfjällsområdet, är kalvningsland under våren, kalvmärkningsland under sommaren och betesland under vår, sommar och höst. Vinterbetesmarker finns i Lycksele, Bjurholm, Vännäs och Nordmalings kommuner.

Vapstens sameby ligger i sydsamiskt område. Dagens renskötare är dock ättlingar till de nordsamer som tvångsflyttades hit på 1930-talet. De samer som ser Atoklimpen med omnejd som sin hemtrakt är således både nord- och sydsamer, en del är renskötare andra inte.

FOTO: Bildarkivet 457N

Renar vid Södra Storfjället.

	SVENSKA	SYDSAMISKA	NORDSAMISKA
RENTJUR	sarv	sarva	sarvvís
RENOXE	härk	råantjoe	heargi
RENKO	vaja	aaltoa, g'ehke	áldu
RENKALV	kalv	miesie	miessi

Atostugan

Omkring 1920 byggde Tomas och Anna Klementsson en torvkåta i närheten av Atoklimpen. Här, mitt i samebyns sommarviste vid Risbäcken, gjorde familjen sedan vad få samer gjort – de byggde ett bostadshus. Det stod klart 1925 och familjen flyttade från kåtan till den rymligare stugan, som hade kök och skafferier på bottenvåningen samt rum och vindskammare på övre våningen. Men, timmerstugan var ett svartbygge och lappfogden uppmanade till rivning – det var nämligen förbjudet för samer att bygga permanenta byggnader i fjällområdet. "Lapp ska vara lapp" hette det. Den särbehandlade lagen ändrades 1928, mycket tack vare Klementssons kamp för rätten att bo kvar.

Vid samma tid inrättades en nomadskola vid Atostugan, där samebarn fick undervisning under några sommarveckor. Praktiskt och taktiskt, tyckte svenska staten om nomadskolorna; eleverna var i närheten av sina renskötande föräldrar och frestades inte till ett liv bortom fjällen och skogen. Skolan bestod av tre kåtor med varsin funktion; undervisning, måltider och sömn. Undervisningen lades ned 1945, då den nya nomadskolan i Tärnaby kom till. Vid det laget hade familjen Klementsson redan flyttat till Vilhelmina, men vistet beboddes fortfarande av samer.

I trakten kring Atostugan, som är ett kärnområde för Vapstensamerna, samlas renarna inför höstslakten och flyttningen till vinterbeteslandet. Både torvkåtan och Atostugan hålls öppna för besökare. En förrådsbod finns också att se.

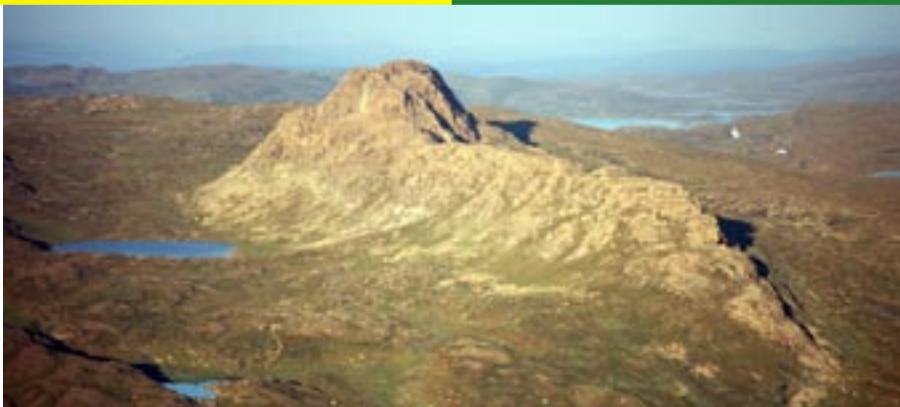
FOTO: Jeannette Joelsson, Länsstyrelsen

FOTO: Västerbottens museum

Anna Klementsson med sonen Jonas i början av 1920-talet.

Säreget utseende

Atoklimpen har onekligen ett säreget utseende, och det beror på den vulkaniska bergarten Peridotit, som omvandlas till serpentinsten, asbest, talk och täljsten. Dessa serpentinfjäll kallas *rovhtege* på *sydsamiska* – en benämning som kan syfta på fjällets färger, som skiftar från grönt till rött.

Den hårda bergarten med dess "elefanthud" har klarat årtusendenas vittringsprocesser bättre än omgivningen. Som en urtidsdrake står Atoklimpen kvar, hundra meter över kalvfjället. Varken inlandsisen eller vädrets makter har förmått slipa ned den stora, starka klippen.

Många växter trivs inte alls i den här miljön – du hittar till exempel inte blåbär eller vanliga stenlavar i Atoklimpens närhet. Den basiska, näringsfattiga berggrunden gör nämligen att många fjällväxter och lavar inte kan växa. Andra gror däremot alldeles utmärkt bland tungmetallerna, till exempel fjällnejlika och fjällarv.

Ett kulturresevat

År 2005 bildades Västerbottens läns andra kulturresevat, Aatoklimpoe, Atoklimpen – en samisk kulturmiljö. Det första, Rörträsk silängar, finns i Norsjö kommun.

Aatoklimpoe, Atoklimpen ligger i Tärna socken i Storumans kommun. Det är en del av Södra Storfjällets fjällmassiv vid gränsen mot Norge. Syftet med resevatet är att skydda, bevara och informera om de kulturhistoriska värdena i och omkring fjället Atoklimpen. Vilka är då dessa värden? Lite kort kan man säga att fjället med omgivningar är en representativ samisk miljö med kontinuitet från förhistorisk tid fram till idag. Atoklimpens spår, lämningar och andliga landskap speglar den samiska kulturens utveckling och människors livsvillkor i fjällen. För att kulturresevatet ska fungera som tänkt krävs vissa insatser, och de anges i en skötselplan. Resevatet förvaltas av Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.

För mer information: 090-10 70 00, www.lst.se

Kom och bekanta dig med den heliga Atoklimpen! När du väl är på plats kan informationskyltar och guider (information: Tärnafjällens Turistbyrå tel 0954-104 50) berätta mer – liksom fjället självt förstås. Bilparkering finns vid väg 1116 och därifrån leder en mindre väg (fungerar även för rullstolsburna) fram till kulturresevatets entré vid Atostugan. Efter drygt tre kilometers vandring eller skidtur når du toppen av Atoklimpen, och du kommer inte att bli besviken, bara lite svettig...

Buerie Båeteme!

Bures Boahntin!

Välkommen!

